

Geluk kun je leren

Filosofie van het Neomoralisme

Eric W. Ockeloën

Geluk kun je leren

Filosofie van het Neomoralisme

Eric W. Ockeloën

Colofon

ISBN 978 94 021 5678 2

NUR 738

1^e Druk

© E.W. Ockeloen 2016

Omslagontwerp: Eric W. Ockeloen.

Foto omslag: 'Enya Ockeloen' – Door H. Post.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op enige wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Een woord van dank.

Ik wil hierbij iedereen bedanken die in mij is blijven geloven. Dit zal mij altijd blijven ontroeren.

Eric.

Inhoud.	7.
Woord vooraf.	11.
Inleiding.	18.
1. De Ontwikkeling van Mentale Flexibiliteit.	25.
1.1 Van instinct tot ratio.	25.
1.2 De evolutie van ons brein.	29.
1.3 Wat ging er mis?	32.
1.4 Object, persoon en geweten.	35.
1.5 Motieven voor ons handelen.	40.
2. Pedagogie van het zelfvertrouwen.	52.
2.1 De ontwikkeling van het jonge kind.	52.
2.2 Het Bronvertrouwen.	59.
2.2.1 Geboorte en bronvertrouwen.	60.
2.3 Het Ervaringsvertrouwen.	64.
2.4 Het Lichaamsvertrouwen.	71.
2.4.1 De twee zijden van agressie.	74.
2.5 Het Gevoelsvertrouwen.	77.
2.5.1 Hersenstructuur en motoriek.	80.
2.6 Het Gemeenschapsvertrouwen.	82.
2.6.1 Schoolrijpheid.	84.
2.7 Het Communicatievertrouwen.	88.
2.7.1 Initiatie is noodzaak.	94.
2.7.2 Mannelijke en vrouwelijke communicatie.	96.
2.7.3 Mannelijk en vrouwelijk speelgedrag.	98.
2.8 Het Coöperatievertrouwen.	100.
2.9 Het Zelfvertrouwen.	101.
3. De invloed van emoties.	103.
3.1 Interactie tussen het brein en emoties.	103.
3.2 Destructieve en constructieve emoties.	108.
3.3 Denken met gevoel.	119.
4. Ervaringen.	121.
4.1 Ervaringen en het brein.	121.
4.2 Ervaringen en emoties.	125.
4.3 Psychoneuroimmunologie.	130.

5. Coïncidentie.	131.
5.1 Toeval en het brein.	131.
5.2 Toeval en emotie.	134.
5.3 Toeval bestaat (niet).	142.
6. Milieu.	144.
6.1 Milieu en haar invloed op gedrag.	144.
6.2 Cultiveren in plaats van verwijderen.	150.
6.3 Omgeving en ontwikkeling.	151.
6.4 Ons digitale milieu.	154.
6.5 Milieu en criminaliteit.	156.
7. Het geheugen.	165.
7.1 Stoornissen in het geheugen.	165.
7.2 Emoties verbeteren ons geheugen.	167.
8. De vrije wil.	170.
8.1 Evolutie en de vrije wil.	170.
8.2 Emoties en de vrije wil.	173.
8.3 De vrije wil en ons gedrag.	175.
8.4 Identiteit en criminaliteit.	177.
9. Gedrag en sancties.	183.
9.1 Straffen of helpen?	183.
9.2 Ons huidige strafrechtstelsel.	184.
9.3 Het hedendaagse persoonlijkheidsonderzoek.	190.
9.4 Neurowetenschap en het strafrechtstelsel.	194.
9.5 Visies uit het veld.	206.
9.5.1 Simone van der Zee	206.
9.5.2 Corine de Rooter.	207.
9.5.3 Constatijn Kelk.	209.
9.5.4 Esther van Ginneken.	210.
9.5.5 Jannemieke Ouwerkerk.	212.
9.5.6 Ido Weijers.	214.
9.5.7 Dick Swaab.	216.
9.5.8 Victor Lamme.	218.
10. Toepassingen op het Neomoralisme.	221.
10.1 Je bent wie je wilt zijn.	221.
10.1.1 Verharding van de samenleving.	222.

10.1.2	Handelen vanuit emoties.	223.
10.1.3	Emotioneel zelfbewustzijn.	224.
10.1.4	Zelfreflectie.	225.
10.1.5	Zelfvertrouwen.	227.
10.1.6	Zelfbeheersing.	228.
10.1.7	Betrouwbaar en gewetensvol.	231.
10.2	Toepassingen in het Strafrecht.	232.
10.2.1	Nieuwe doelstellingen.	234.
10.2.2	Een nieuw TR-programma.	235.
10.2.3	Indicatiestelling en vraagsturing.	237.
10.2.4	Wettelijke kader.	237.
10.2.5	Indicatiestelling.	238.
10.2.6	Eenduidige vraagsturing.	239.
10.2.7	Integrale aanpak TR-programma.	241.
10.2.8	Integraal zorg- en hulpaanbod.	242.
10.2.9	Recht op continuïteit van hulp en zorg.	245.
10.2.10	Ervaringen van gedetineerden.	246.
10.2.11	Betere aansluiting.	246.
10.2.12	Wettelijke kader (1).	247.
10.2.13	Algemene ervaringen met ketensamenwerking.	248.
10.2.14	Strafrechtketen en jeugd.	249.
10.2.15	Recht, regie en financiering.	251.
10.2.16	Wettelijke kader (2).	251.
10.2.17	Recht op hulpen zorg voor (ex-) gedetineerden.	253.
10.2.18	Regierol Rijk en Provincies.	256.
10.2.19	Toezicht Rijk en Instrumentarium.	257.
10.2.20	Ondersteuning van Provincies door het Rijk.	258.
10.2.21	Verantwoordelijkheid Provincies en Instrumentarium.	259.
10.2.22	Strafrecht en Neomoralisme.	260.
10.3	Toepassingen in het Bedrijfsleven en Instellingen.	260.
10.3.1	Vernieuwing en aanpassingsvermogen.	260.
10.3.2	Prestatie.	263.
10.3.3	Betrokkenheid.	264.
10.3.4	Initiatief en optimisme.	264.
10.3.5	Begrip voor anderen.	265.
10.3.6	Het ontwikkelen van andere mensen.	267.
10.3.7	Dienstbetoon.	268.

10.4 Toepassingen in de Jeugdzorg.	269.
10.4.1 Jeugdzorg moet gezinszorg worden.	272.
10.5 Toepassingen in het Onderwijs.	275.
Samenvatting.	276.
Nawoord.	279.
Bronvermelding.	280.
Meer informatie.	288.

Woord vooraf

Ik werd geboren in 1965, als eerste zoon en derde kind uit een doorsnee arbeidersgezin in Utrecht. Later kregen we er nog een broertje en zusje bij. Mijn vader had jaren op de 'wilde vaart' gezeten, waarvoor hij soms maandenlang niet thuis kwam, maar werkte nu in de bouw. Als kind hadden zijn ouders niet veel naar hem omgekeken en vanaf zijn veertiende jaar moest hij al hard werken. Mijn moeder was, net als de meeste vrouwen in die tijd, huisvrouw en had ook geen makkelijke jeugd achter de rug. Toen zij twee jaar was overleed haar moeder aan kanker. Al ruim een jaar eerder, toen haar moeder werd opgenomen in een sanatorium, werd ze geplaatst in een weeshuis. Het was vlak aan het eind van de Tweede Wereldoorlog en het was alles behalve een pretje voor haar én haar zus die hetzelfde lot beschoren was. De herinneringen die mijn moeder met mij deelde uit haar jeugd waren geen fijne. In het weeshuis werd vooral bedreigd met de straffen Gods' en armoede vierde er hoogtij. Het huwelijk van mijn ouders was waarschijnlijk een vlucht, een zoektocht naar liefde, warmte en een thuis. Al snel werd duidelijk dat het om een verstandshuwelijk ging maar dat weerhield hen er niet van om vijf kinderen op de wereld te zetten.

Mijn vader vluchtte in zijn werk en was van 's-morgens vroeg tot 's-avonds laat naar de bouwplaats. Mijn moeder bleef thuis om vijf jonge kinderen op te voeden. Dit deed zij met enorme toewijding en veel liefde, maar haar achtergrond bood onvoldoende draagkracht om ook nog een leven voor zichzelf te creëren. Zij zat vol met onverwerkte trauma's maar weigerde toe te geven dat het ideaalbeeld dat zij van het huwelijk had een luchtkasteel was. Daarbij speelde ook nog mee dat mijn beide ouders niet aan hun families wilden toegeven dat hun keuze voor het huwelijk niet de juiste was geweest. Zeker in die tijd was echtscheiding nog een taboe. Mijn moeder heeft mij ooit toevertrouwd dat zij in feite na de geboorte van hun eerste kindje al wisten dat hun huwelijk geen kans van slagen had. Het waren echter de omstandigheden die hen bij elkaar hield.

Mijn komst op deze wereld maakte dit er zeker niet eenvoudiger op. Na twee schattige meisjes was ik de eerste jongen en zeker niet het gemakkelijkste kind. Dit begon al bij mijn geboorte die drie weken na de uitgerekende datum plaatsvond. Ik was een enorme baby die vanaf het moment dat ik buiten mijn moeders lichaam trad, het op een schreeuwen zette en daar tot drie maanden erna niet mee ophield. Ook daarna kwam mijn moeder handen, oren en ogen

tekort. Zij moet een zucht van verlichting hebben geslaakt toen mijn derde verjaardag was aangebroken. Dit was namelijk het moment dat ik naar de crèche mocht. Lang heeft mijn verblijf daar niet geduurd want na drie weken werd ik er al vanaf gestuurd omdat ik op mijn eigen wijze in opstand kwam tegen het autoritaire regiem van de nonnen die de crèche bestierden. De nonnen hadden de gewoonte om kinderen te slaan of aan hun haren en oren door de klas te slepen wanneer zij lawaai maakten. Daarom vond ik het na drie weken, tijd voor een statement. Zelf weet ik er nog weinig van maar volgens de overlevering zou ik tegen de rug van de hoofdzuster hebben geplast, nadat zij mijn vriendinnetje Annétje aan haar oren door de klas sleepte. Op zich een ludieke actie mijnerzijds, maar daar dachten de nonnen toch anders over. Ik was niet langer welkom op de crèche.

Ik weet niet hoeveel invloed dit incident heeft gehad op mijn verdere leven, dat een aaneenschakeling werd van dergelijke 'conflicten' die altijd onrechtvaardigheid als basis hadden. Onrechtvaardigheid en de strijd ertegen zouden voortaan als een rode draad door mijn leven lopen. Dit had met veel factoren te maken. Van de vijf kinderen die mijn ouders uiteindelijk kregen was ik de enige die de militaristische opvoeding, waarbij zowel geestelijke als lichamelijke mishandelingen werd toegepast, niet zomaar accepteerde. Net als ieder kind had ik behoefte aan positieve aandacht. Zo nu en dan wist mijn moeder dit wel te bieden maar dat hing steeds af van haar gemoedstoestand, en wanneer je als kind steeds alert moet zijn en moet anticiperen op de wisselende emoties van je ouders is er op den duur geen ruimte meer voor geestelijke ontspanning. De boog moest altijd gespannen staan.

Nú begrijp ik heel goed waardoor mijn ouders ons op deze manier opvoedde, maar als kind heb je daar geen weet van. Het vormde mij in een richting van zelfopoffering ten opzichte van de underdog in de ruimste zin van het woord. Een levensrol waarin ik op mijn best leek te zijn. Dat dit uiteindelijk soms extreme vormen aan zou nemen had ik zelf eerst niet door. Er moest ooit een punt in mijn leven komen waarop ik mezelf een grote spiegel voor zou houden.

Emoties staan aan de basis van onze keuzen. Bewust en onbewust laten we ze meewegen in de weg die we bewandelen. Dit heeft vooral met onze levensloop te maken en de manier waarop ons brein daarop reageert. Dat dit soms leidt tot keuzen die we zelf maar moeilijk kunnen bevatten heb ik aan den lijve kunnen ondervinden. Mijn reacties op de dingen die ik in het leven tegenkwam waren soms (zelf-)destructief, waaraan een strijd vooraf ging tussen behoefte en

geweten. Ratio was regelmatig ver te zoeken omdat ik meestal handelde vanuit mijn emoties.

Nadat ik -na een strijd van bijna tien jaar met diverse overheden- wéér een keuze had gemaakt die bij de meeste mensen niet de eerste zou zijn, drong zich steeds meer de vraag bij me op; 'waarom maak ik de keuzen die ik maak?'

Ik besloot om op zoek te gaan naar het enige juiste antwoord, een reis via gedragswetenschap, naar de kern van mijn eigen 'ik'.

Vanaf het moment dat de reis naar mijn werkelijke identiteit mij -met dank aan de wetenschap- de inzichten verwierf die ik nodig had om mezelf en de keuzes die ik maakte te begrijpen, werd mij duidelijk dat het bereiken van geluk of het gevoel van gelukzaligheid een aantal basisprincipes kent die voor iedereen bereikbaar zijn. Basisprincipes die ons het roer over onszelf weer terug kunnen geven. Wetenschappelijke ontdekkingen en conclusies die ons een schat aan mogelijkheden bieden om weer de regie over ons eigen leven terug te krijgen. Een van het belangrijkste basisprincipe is; de wil om gelukkig te zijn! Dat klinkt eenvoudig want, wie wil dat niet? Het vergt echter wel enige concentratie en vooral in het begin is het moeilijk om jezelf op dat andere gedachtenpad te brengen en te houden, maar naar gelang je meer en meer ervaart dat het werkt, wordt het eenvoudiger. Inmiddels heb ik de volle overtuiging dat het voor iedereen mogelijk is om zelfs onder verschrikkelijke omstandigheden innerlijke rust en gelukzaligheid te ervaren, door de positie van ons individuele 'zijn' in het geheel te begrijpen.

Het mooie van dit alles is, dat het aanstekelijk werkt. Er is niets zweverigs aan. Het is een vaststaand feit dat wanneer iemand rust en gelukzaligheid uitstraalt, dit een positieve uitwerking op zijn of haar omgeving heeft, wat zijn weerslag weer heeft op de persoon zelf. Er is dus sprake van een wisselwerking. Mijn eigen ervaring is intussen, dat ik me nog zelden druk maak over dingen waar ik niets aan kan veranderen. Het is een fantastische beleving wanneer frustraties geen deel meer uitmaken van je leven. Het geeft een immense rust in lichaam en geest. Ik begrijp nu mijn eigen emoties en hoe ze mijn gedrag beïnvloeden en ben gevoelig voor de emoties van anderen en begrijp hoe hun ervaringen, hun gedrag beïnvloeden. Dit inzicht zorgt ervoor, dat ik nu in staat ben om moeilijkheden te begroeten met optimisme en hoop. Hierdoor ondermijn ik problemen in een later stadium. En neem gerust van mij aan dat het genoeg

om tevreden te zijn, onvergelijkbaar intenser is dan het genoeg om tevreden te worden.

Net als veel mensen was ik bijna continu bezig met het verleden en de toekomst. Voor zaken die in het heden niet liepen zoals ik graag wilde, vond ik altijd wel een oorzaak in het verleden die daar in mijn beleving oorzaak van moest zijn. De rest van mijn tijd was ik bezig met mijn toekomst. Beiden bezigheden die niets toevoegde aan mijn leven. Daardoor vergat ik 'te zijn' in het hier en nu, terwijl dat moment het belangrijkste in je leven is. Leven met de dingen zoals ze zijn en niet zoals ze zijn geweest of moeten worden, biedt een mens een leven in de werkelijkheid. Leven in de werkelijkheid kan alleen op het moment zelf. Wanneer je hiertoe in staat bent is het aanzienlijk makkelijker om de zaken te accepteren zoals ze zijn en te genieten van het moment. Acceptatie maakt het leven zo veel makkelijker voor onszelf, dat zaken waar we ons eerder enorm druk over maakte, ons zelfs gelukkiger laten voelen door er op de juiste manier mee om te gaan. Maar naast acceptatie zijn we in staat om op relatief simpele wijze, ons veel méér verborgen vaardigheden eigen te maken.

+ + +

Er bestaat een anekdote over Siddharta Gautama, bij de meeste mensen beter bekend als Boeddha. Rond 520 v. Chr. bracht hij als gids een man het Himalayagebergte over, wat een voetreis van drie weken inhield. De reiziger was genoodzaakt om Boeddha te kiezen als gids, omdat hij niets had om een ander te betalen maar, hij had het niet zo op met Boeddha. Dit liet hij hem dan ook de gehele reis merken door snerende opmerkingen te maken en hem geen blik waardig te gunnen. Boeddha reageerde hierop door te blijven glimlachen naar de man en hem steeds weer te voorzien van eten en drinken. Na drie weken werd de reiziger enorm kwaad en riep gefrustreerd naar zijn gids: "hoe is het toch mogelijk. Al drie weken behandel ik je als een stuk afval en het enige dat je doet is glimlachen en mij van eten en drinken voorzien?"

Zoals altijd lachte Boeddha vriendelijk naar de man, maar als antwoord stelde hij de man een wedervraag: "Wanneer u mij een cadeau geeft en ik neem het niet aan, van wie is het cadeau dan?"

De moraal van deze anekdote is dat wanneer je niet reageert op negatieve uitlatingen of gedragingen van anderen, de persoon die dit gedrag vertoont er uiteindelijk meer last van zal hebben dan degene waarop het gedrag gericht is. De reikwijdte van deze moraal is echter aanzienlijk groter dan je misschien zult verwachten.

Wanneer je de wilskracht hebt om de dingen in het leven ten goede te veranderen, je alert bent op het bewaren van je integriteit, het positieve in het leven benadrukt en in iedere situatie om jezelf kunt lachen, geeft dat een enorme genoegdoening voor jezelf en voor anderen.

Zo ben ik zelf verwickeld geweest in een langdurige echtscheidingsprocedure waarbij mij voormalige vrouw alles in het werk stelde om mij in een kwaad daglicht te stellen en daarbij vaak afweek van de realiteit. Ik nam mij vanaf het begin voor dat ik me positief zou blijven opstellen en begrip voor haar emoties zou tonen. Dit wekte nogal wat wrevel bij haar op, omdat zij waarschijnlijk verwachtte dat ik mij defensief zou opstellen. Hoewel zij dit waarschijnlijk nooit zal toegeven was uiteindelijk aan haar houding duidelijk op te maken dat zij een zekere waardering kreeg voor mijn opstelling. Daarnaast voelde ik geen enkele wrok jegens haar waardoor ik de hele echtscheiding vriendelijk en zonder negatieve lading kon ervaren. Vooral voor mezelf gaf dat een enorme boost om de hele wereld op die wijze tegemoet te treden. Ik ontdekte dat gevoelens van wrok jegens anderen vooral mijzelf uit balans bracht maar tegelijkertijd, dat het loslaten van negatieve gevoelens, mijn 'zelf' deed groeien. En dat bleek slechts het topje van de ijsberg waar het gaat om tools om een duurzaam gevoel van gelukzaligheid bij mezelf te creëren.

Ik ben me ervan bewust dat, wanneer je dit leest, er een gevoel kan ontstaan van; 'ja hoor, daar heb je weer zo'n 'positiviteitsgoeroe'. Ik moet toegeven, dat ik ook vele tientallen wetenschappelijke boeken en onderzoeken moest doorspitten voordat ik overtuigd was. Deze materie heeft echter enorm bijgedragen om te begrijpen hoe onze denkwijze ontstaat en waarom we reageren zoals we reageren op situaties en gebeurtenissen. Niet onbelangrijk binnen het leerproces omdat, wanneer je begrijpt hoe onze geest werkt, je vanzelf de overtuiging krijgt dat het werkelijk zo werkt. Het is echter de oefening en ervaring die mij hebben overtuigd van de kracht van de geest en cognitie. Vandaag de dag bekijk ik de wereld om mij heen met andere ogen, door simpelweg de tijd te nemen voor ik reageer en de wereld op een andere manier te benaderen. In het begin moest ik mezelf nog wel eens herinneren aan

het feit dat ik bezig was met een persoonlijk veranderingsproces. Maar na verloop van tijd werd het automatisme, doordat ik en de mensen om mij heen het profijt ervan merkten. Dit voelde als een beloning voor mijn inzet. Er zijn nogal wat personen geweest die dit veranderingsproces van dichtbij meemaakten en nogal sceptisch waren. Ik werd er steeds op gewezen dat dit waarschijnlijk van tijdelijke aard zou zijn. Het gevoel van gelukzaligheid vertelde mij echter dat ik dit nooit meer los zou laten. Ik had immers voortdurend het gevoel dat ik de hele wereld aankon en na verloop van tijd hoefde ik me daar nog amper voor in te zetten. Het werd vooral belangrijk dat ik mezelf regelmatig herinner aan deze missie.

Met dit boek neem ik je mee in de wereld van de gedragswetenschap, op een manier die voor iedereen begrijpelijk is en voor iedereen iets toe te voegen heeft. Het zal je overtuigen dat gelukzaligheid een toestand is die voor iedereen bereikbaar is. Niet voor een uurtje of een paar dagen, maar voor altijd, onder praktisch alle omstandigheden. Met dit boek bied ik ook jou de mogelijkheid om te allen tijde, onder alle omstandigheden en in iedere omgeving een zeker gevoel van geluk te ervaren én door te geven. En nogmaals, wie wil dat niet?

Maar daar houdt het niet op! Het Neomoralisme is een filosofie die is ontstaan uit mijn vraag; 'waarom maak ik de keuzen die ik maak?' en al snel bleek dat er een duidelijke samenhang is tussen gedrag, op velerlei domeinen. Ook het vallen of staan van uw bedrijf of instelling hangt nauw samen met het gedrag van het personeel, directie en bestuur. Ons gedrag op zowel individueel als collectief niveau heeft veel meer effect op de bedrijfs(uit)voering, de politiek, de media, het onderwijs en alle andere denkbare podia, dan we wellicht kunnen vermoeden. De filosofie van het Neomoralisme biedt antwoorden op alle levensvragen en houdt vragen levend voor ieder antwoord. Het is een filosofie die uitgaat van de eigen kracht om emoties aan te sturen. Vervolgens kan een beroep worden gedaan op de sociale intelligentie, wat het individu (jij dus!) én de samenleving altijd ten goede komt. Het Neomoralisme gaat ervan uit dat alles een oorzaak heeft en in die oorzaak tevens de oplossing voor ieder probleem ligt. Het Neomoralisme is een nieuwe moraal die uitgaat van de som van de wil van alle mensen. De paradox hierin is, dat het Neomoralisme tegelijkertijd behelst dat we niet kijken naar wat we met z'n allen willen, maar naar wat goed voor ons is.

We zijn een onderdeel van de natuur. Individueel en als (dier-)soort. Wanneer we de natuur goed bestuderen ontdekken we dat het continu bezig is met het

brengen van balans in alles. Elk levend wezen vecht voor z'n bestaan en elke soort om z'n voortbestaan. Het Neomoralisme gaat ervan uit dat dit dan ook het enige doel van ons bestaan is; het voortbestaan van onze soort, onder zo goed mogelijke omstandigheden. Niet meer en niet minder. Waarom zouden wij mensen ook een ander bestaansdoel hebben dan andere levende wezens? We mogen er daarom vanuit gaan, dat we tools van de natuur hebben meegekregen die ons helpen bij de taak om voort te blijven bestaan als soort en onder zo goed mogelijke omstandigheden te evolueren. Vergeleken andere levende wezens hebben wij echter een veel groter aantal competenties en vaardigheden, die ons ook meer verantwoordelijkheid geven over andere plant- en diersoorten, maar ook naar onze soortgenoten. Competenties en vaardigheden, die we lang niet altijd gebruiken waarvoor ze bedoeld zijn. Er heerst polarisatie alom onder de mensen en we lijken maar niet te willen leren van de geschiedenis.

Met mijn filosofie van het Neomoralisme kan ik de wereld niet veranderen. Daarvoor is de mens als kudde al teveel verbrokkeld in ontelbare kleinere kuddes die vaak te ver van elkaar af staan. Wel kan ik jou als individu, jouw bedrijf of instelling, jouw politieke partij, jouw school, jouw vereniging, vriendenkring en jouw gezin de tools bieden om te ontwikkelen tot het beste wat er uit te halen valt.

We mogen af van de gevestigde orde die een te grote negatieve stempel drukt op onze vrijheid om zelf (mee) te denken en verantwoordelijkheid te nemen. Op onze vrijheid om principes te hebben en te handhaven. De wereld roept al decennia om verandering. Daarbij dient dan wel te worden uitgegaan van wat goed is voor alles en iedereen en niet alleen voor bepaalde geselecteerde 'sub-kuddes'. Ons natuurlijk systeem gedijt beter op een mondiaal gevoel van gelukzaligheid en dat geldt ook - voor degenen die dit belangrijk vinden - voor het nationaal bruto inkomen.

Ik wens je veel (lees-)geluk

Eric W. Ockeloen

(Auteur en grondlegger van het Neomoralisme)

Inleiding.

Ik droomde ooit van een eigen gezin. Niet zoveel uitmakend hoe groot, maar wel met een duidelijk beeld voor ogen over hoe dit eruit zou mogen zien. Het is geweldig om samen met de partner waar je intens veel van houdt, kinderen te 'kneden' tot mooie mensen. Mooi van binnen wel te verstaan! Hen leren wat de werkelijke waarden in het leven zijn, zoals compassie, (zelf-) respect, empathie, mededogen, onbaatzuchtigheid, zorgzaamheid en plezier.

Zolang je als ouder en opvoeder deze waarden goed begrijpt en koestert hoeft dit niet zo moeilijk te zijn. Eraan vasthouden des te meer. Dit heeft dan niet zoveel met onwil of onkunde te maken maar meer met onbegrip en gebrek aan zelfverzekerdheid. Ik kom in mijn omgeving en daarbuiten te vaak mensen tegen die dagelijks worstelen met het leven en de grilligheid ervan. Gevangen in wat van hen verwacht wordt als individueel onderdeel van de kudde, die we mensheid noemen. Dat dit ten koste gaat van het zelfvertrouwen en zelfrespect mag duidelijk zijn. Want zolang we onze waarden als mens laten bepalen door wat anderen vinden, doen of uitspreken, blijft er nog nauwelijks ruimte over voor zelfontwikkeling. Laat staan voor die van je kinderen. De menselijke evolutie heeft input nodig, van iedereen en alles dat leeft.

Er zijn zoveel factoren die invloed hebben op ons leven dat we überhaupt nog maar weinig kunnen spreken van een vrije wil of vrije keus. Mensen zijn net als druppels water. De meesten gaan mee in de flow van de rivier en hopen ongeschonden en onvervuld de oceaan te bereiken, zonder te weten wat men daar aantreft. Anderen voelen zich sterk genoeg om ook eerst de sloten, grachten, plassen en moerassen te verkennen en ontdekken dat de mate van vrije wil en keus vooral gelegen ligt in hoeverre we ons laten beïnvloeden door de samenleving. Zijn en blijven we gevoelig voor de wil van de maatschappij of creëren we nog ruimte om zelf na te denken en zelf beslissingen te nemen? Is het makkelijker om met de kudde mee te denderen door het bestaan, of gunnen we onszelf ook nog zoiets als een eigen persoonlijkheid, eigen wensen, eigen behoeften enzovoort. Willen we zelf ontdekken wat er is tussen heelal en aarde of nemen we klakkeloos aan wat de menigte verkondigt? Is het beleid binnen ons bedrijf nog wel zo effectief en efficiënt of hangt het van losse beslissingen aan elkaar? Is populisme wel de juiste manier om je politieke doelen te behalen of is het de taak van politici om het juiste voor het volk te bepleiten op basis van kennis? Allemaal vragen die je jezelf zo nu en dan stellen mag.

Sinds mensenheugenis kennen we tijdperken van economische malaise, oorlogen, sociale misère of maatschappelijk verval. Dit zijn tijden waarin het gevoel overheerst dat de wereld of de samenleving waarin we leven, afzinkt in een bodemloze put van amentia. We vragen ons dan regelmatig af waar het heen moet met een wereld vol opportunisten, onwettelijkheden, hedonisme, egocentrisme en andere navrante gedragsvormen waarmee we allemaal met grote regelmaat geconfronteerd worden.

De cijfers van misdaad, (zelf-)moord, drugsgebruik, werkloosheid en andere indicatoren van samenlevingsproblemen stijgen gestaag. We belanden van de ene crisis in de andere en worden bedolven onder signalen van animositeit en persoonlijke drama's. We neigen steeds meer naar een groter wordende autonomie van het individu en het samenleven maakt plaats voor competentie- en vergeldingsdrang, door een groeiend gevoel van onbehagen onder alle lagen van de bevolking.

Wij mensen zien onszelf graag als wezens met fenomenale verstandelijke vermogens en in principe zijn we dat ook. Toch worden we dagelijks blootgesteld aan de megalomanie die daaruit voortkomt. De zogenaamde mentale flexibiliteit waarover we beschikken lijkt vooral 'zure' vruchten af te werpen die invulling geven aan de jobstijdingen in journaals en dagbladen. We leven in een wereld waarin angst regeert en monstrueus gedrag hoogtij viert.

Men moraliseert elkaar voortdurend, maar alleen en vooral, vanuit de eigen overtuigingen. Omdat we denken dat we moe worden van denken, concluderen we maar wat. Openstaan voor andermans inzichten worden nog nét niet als labiliteit gekenmerkt. Hoewel juist in dit soort moeilijke tijden sociale integratie en participatie zou moeten worden aangemoedigd, zijn zorgzaamheid, onbaatzuchtigheid, mededogen, altruïsme, empathie en compassie ver te zoeken. Dit brengt een kettingreactie teweeg, waarbij veel mensen worden belast met (geestelijke) gezondheidsproblemen, persoonlijkheidsstoornissen en andere gevolgen van emotionele machteloosheid. Mensen stellen (soms noodgedwongen) hun morele normen en waarden bij om zich te beschermen tegen sociale uitsluiting, verloochening van eigenwaarde of armoede.

“De consistentie van ons gedrag, onze ideeën en overtuigingen, wensen en behoeften en de balans tussen natuurlijke tegenstellingen die inherent zijn aan een positieve evolutionaire ontwikkeling van de mens en alle andere levende

wezens, is bijna ten onder gegaan aan individualisme en onbegrip ten aanzien van het doel van ons bestaan.”

Dit is de conclusie die ik kan trekken na bijna een halve eeuw levenservaring. Maar belangrijker nog, een conclusie die mijn inzichten bood over hoe het leven werkelijk leefbaar kan zijn voor mij en mijn medemens. Vanuit deze analytische gedachte ontstond uiteindelijk een nieuwe filosofie die ik de ‘filosofie van het Neomoralisme’ wil noemen. Deze filosofie gaat uit van het principe dat alles wat leeft even belangrijk is en daarom niet mag en kan worden uitgesloten van de bevrediging van primaire en secundaire levensbehoeften, zorg, hulp, aandacht, liefde en bescherming, in de meest letterlijke zin. Het is daarnaast gebaseerd op disciplines zoals pedagogie, (massa-) psychologie, (bio-) neurologie, andragogie, agogie, psychiatrie, biologie, enzovoort én de causale verbanden die ik daartussen heb gelegd vanuit mijn persoonlijke levensloopervaring.

Na uitvoerige bestudering van de diverse wetenschappen op het gebied van gedrag kwam ik tot de conclusie dat het met alle verworven kennis en ervaring mogelijk is om een levensfilosofie te creëren vanuit de Volonté Général ofwel de som van de wil van alle individuen.

Wanneer we uitgaan van de befaamde evolutietheorie van Charles Darwin kunnen we vaststellen dat het hoofddoel van ons bestaan is om als soort te blijven voortbestaan, onder zo goed mogelijke omstandigheden. Dit gegeven zie ik dan ook als uitgangspunt voor deze nieuwe filosofie.

Darwin’s theorie gaat over het ontstaan van leven. Mijn filosofie van het Neomoralisme over het voortbestaan ervan.

Omdat mensen van nature ‘kuddedieren’ zijn, is individualisme een deviante eigenschap ten opzichte van collectieve moraliteit. De ver uiteenlopende morele overwegingen van het individu maken het algemene belang steeds meer ondergeschikt. Daarbij genomen, het gegeven dat status steeds belangrijker is geworden en deze voornamelijk wordt bepaald door materiële rijkdom en machtsposities, is het ontstaan van discrepantie tussen het doel van ons bestaan en de wijze waarop we hier invulling aan geven in een impasse geraakt. Alleen een enorme wending in ons gedrag op zowel individueel als samenlevingsniveau kan ons nog terugbrengen op het juiste spoor.

Naast de ontogenese van gedrag die ik in dit boek zal schetsen, wil ik met de filosofie van het Neomoralisme handvatten aanreiken om individuele en collectieve vaardigheden tot competenties om te buigen, door beter gebruik te maken van de causaliteit tussen levensloop, de werking van ons brein, emoties en gedrag.

De waarde van de mens wordt bepaald door de blik die we geven van mededogen, compassie, onbaatzuchtigheid en zorgzaamheid en de basis van deze overtuiging ligt in moraliteit.

Mijn jarenlange zoektocht naar mijn eigen ware identiteit bracht meer vragen dan antwoorden. De vele verkeerde keuzen die ik maakte in mijn leven zorgden voor veel verwarring, omdat ik een goed mens wilde zijn voor alles wat leeft maar steeds werd aangegrepen door het drama van het dagelijks leven. Mijn wilskracht om dingen in het leven ten goede te veranderen was altijd groot, maar ik stuitte steeds op het feit dat de menselijke moraliteit niet eenduidig definieerbaar is. Moraliteit is slechts een individuele maatstaf voor ons gedrag en geeft geen enkele basis voor de mensheid als geheel. De menselijke moraal is versnipperd door onwetendheid en het onbegrip ten aanzien van het werkelijke doel van ons bestaan.

Door de uitzichtloze zoektocht naar de zin van het leven lijkt het leven soms doelloos of zinloos te zijn. Dit gevoel zorgt ervoor dat we er allemaal maar een persoonlijke draai aan geven om het gemis van een doel te compenseren.

Dit zorgt er op zijn beurt weer voor dat de mens zich al eeuwenlang in een vrije val bevindt en steeds verder af komt te staan van het enige werkelijke doel van het bestaan: het voortbestaan van onze soort als 'kudde'. In feite is hierdoor ieder van ons een individueel, geheel ontoerekeningsvatbaar wezen geworden met hier en daar een helder moment.

Het zijn die heldere momenten die onze ontwikkeling vooruit kunnen en moeten helpen. Maar in plaats van ze te gebruiken gooien we ze als losse puzzelstukjes op een berg, in de hoop dat ooit iemand de moeite wil nemen om van die puzzelstukjes een geheel te maken.

Velen hopen op een God die de puzzel in elkaar zet. Anderen vechten oorlogen uit omdat in hun ogen, hún werkelijkheid de enige juiste is, en weer anderen denken de waarheid te vinden door zoveel mogelijk macht en rijkdom naar zich toe te trekken. Dat dit alles slechts verdeeldheid van de 'kudde' teweegbrengt wijst de geschiedenis én onze huidige tijd wel uit. Ons individuele en collectieve gedrag neemt steeds destructievere vormen aan en belast ons met wreedheden, hebzucht, egocentrisme en ander verstoringend gedrag.

“Gedraag je eens zoals je dat geleerd is!”

Als kind hebben we dit allemaal wel eens te horen gekregen, maar in feite is dit een paradoxaal bevel. Mensen doen continu wat hen is aangeleerd. Zowel bewust als onbewust. Ons gedrag komt namelijk voor een groot deel voort uit ‘de lesstof des levens’ ofwel de som van al onze persoonlijke ervaringen die we gedurende onze levensloop hebben opgedaan. Voor de rest is het evolutionaire en genetische aanleg. Ons gedrag is een keuze uit mogelijke anticipaties op onze ervaringen. We hebben soms onze mond vol over dat we rationeel moeten zijn, maar in welke mate kan de ratio invloed hebben op onze keuzen? Ratio is een overweging die we maken, vlak voor het moment van handelen. Overwogen handelen, doen we vanuit het verstand en niet vanuit gevoel. Onder verstand wordt de rede verstaan, de mogelijkheid om te denken en te begrijpen. Maar wie of wat bepaalt voor ons wat verstandig, moreel of voor rede vatbaar is? De wet, het moment, de situatie of misschien de sociale omgeving? Waaraan mogen we denken en wat moeten we begrijpen om tot een verstandige keus te komen?

‘Menselijk handelen is het uitvoeren van een project dat ver uitstijgt boven het instinct. Zó ver, dat het onherkenbaar wordt als motor van de handelingen of zelfs door iets anders te vervangen. Menselijke handelingen hebben te maken met het ontwerpen van virtuele situaties, het stellen van doelen in de toekomst, het incalculeren van alternatieven, kortom met zaken die zich niet in het heden voordoen. De mens is mens omdat hij niet louter vanuit zijn instinct handelt, niet louter vanuit aangeleerde reacties na ooit opgedane ervaringen. Menselijk handelen is aldus verbonden met het voorzien van situaties, maar ook met het onvoorziene terwijl al rekening wordt gehouden met het onzekere karakter ervan. Dit handelen, is een actieve manier om te reageren op de zware eisen van de oneindig veelzijdige werkelijkheid, maar ook om die te onderzoeken en er nog onvervulde mogelijkheden in te ontdekken.

De mens handelt kortgezegd niet alleen vanwege de werkelijkheid, maar activeert die werkelijkheid ook. Hij zet de werkelijkheid in beweging op een manier die er zonder hem nooit zou zijn geweest. Aan ons genetische programma ontlene wij het aangeboren vermogen om niet-aangeboren gedragingen te verrichten.’

(Fernando Savater).

De definitie die Savater hier geeft voor het menselijk handelen klopt wanneer we uitgaan van de meest ideale emotionele en fysieke staat waarin een mens kan verkeren. Helaas leven we niet in een wereld van louter ideale emotionele en fysieke toestanden bij de mens. Integendeel, het leven is zowel op individueel als collectief niveau een voortdurende worsteling tussen gemengde gevoelens, ervaringen en coincidenties.

Er worden wereldwijd miljarden geïnvesteerd in (wetenschappelijke) onderzoeken, innovaties en organisaties, om de vele problemen die we tegenkomen op het pad van de evolutionaire ontwikkeling het hoofd te bieden. Maar onderaan de streep blijven veelal losse puzzelstukjes over die geen totaaloplossing bieden. Zelfs wanneer onderzoeken met bewijs gestaafd zijn verdwijnen resultaten in de lade, omdat men uitgaat van de plasticiteit van de wetenschap en kennelijk wacht op.....tja, op wat?

Evolutie is een onophoudelijk proces zonder begin of einde. Evolutie houdt niet op als de mens is uitgestorven en wanneer we de wereldgeschiedenis goed bestuderen en vooral het aandeel van de mens daarin, lijken we met z'n allen alleen maar te willen aansturen op totale vernietiging van de zogenaamde menselijke beschaving. We zijn stuk voor stuk bezig om zover mogelijk van het werkelijke bestaansdoel af te komen staan en dat lijkt ook nog het enige waar we goed in zijn. Onze beschaving dreigt te zwichten onder het enorme gewicht van die immense berg van losse puzzelstukjes en het lijkt inmiddels een onmogelijke opdracht geworden om die losse deeltjes met elkaar te verbinden tot een geheel.

Dit verlies aan overzicht over normen en waarden in het leven stuurde mij in de richting van een bepaald soort nieuwsgierigheid. Nieuwsgierigheid naar de mogelijkheden voor een moraal volgens de Volonté Genèral ofwel; de som van de wil van alle individuen. Een moraliteit waarbij we onze kennis en ervaringen en vooral onze positieve vaardigheden bundelen en op de juiste manier inzetten om onze algemene tekortkomingen teniet te doen.

Om een mondiale moraliteit te vinden, zullen we voor ogen moeten houden dat moraliteit inhoudt dat we niemand kwetsen, achterstellen, uitsluiten en veroordelen. Vergelding moet plaatsmaken voor een helende instelling waar het gaat om ongewenst gedrag. We zullen ons mogen concentreren op de oorzaken van ongewenst gedrag. Daarvoor zullen we echter eerst de term

‘ongewenst gedrag’ opnieuw mogen definiëren vanuit de nieuwe moraal. We zullen verschillen mogen leren accepteren in plaats van te bevechten of te veroordelen. Kortom, we kunnen en mogen een moraal creëren waarin ieder mens ter wereld zich kan vinden.

Na Darwin’s evolutietheorie over het ‘ontstaan’ van leven zijn we toe aan een evolutietheorie 2.0 over het voortbestaan van leven. Met de filosofie van het Neomoralisme wil ik in hoofdstuk 10 van dit boek, de grondbeginselen introduceren en de mogelijke toepassingen daarbij nadat ik uitgebreid ben ingegaan op de op- en misvattingen van onze huidige opvattingen ten aanzien van gedrag en moraliteit.

Het gedrag van mensen, het ontstaan en de gevolgen ervan liggen aan de basis van iedere moraal, dus ook aan die van het Neomoralisme. Ik ben me ervan bewust dat het voor mensen moeilijk is of zelfs beangstigend om open te staan voor nieuwe ideeën. Laat staan om de eigen moraal ondergeschikt te maken aan een andere, omdat men daarvoor in staat moet zijn om vertrouwde ideeën en gewoonten opzij te zetten. Maar in een wereld van groeiend terreur, individualisme, hedonisme, armoede en afstand tot elkaar, is het slechts een kwestie van tijd tot de bom barst. Dan is er geen ruimte meer voor het maken van keuzen, maar zijn we overgeleverd aan het fatalisme van een kleine groep mensen die het lot van de rest van de mensheid bepalen. Hier zijn de eerste tekenen al zichtbaar van.

‘Geluk kun je leren’ is een geweldloos antwoord op alles wat we (zouden mogen) verafschuwen.

1. De ontwikkeling van mentale flexibiliteit.

1.1 Van instinct tot ratio.

De mens onderscheidt zich van dieren maar ook van de eigen voorouders, doordat wij een redelijk grote mate van moraliteit hebben ontwikkeld door gebruik te maken van de zogenaamde 'mentale flexibiliteit'. Dit is het vermogen om niet alleen vanuit het instinct te handelen maar ook overwegingen te maken die betrekking hebben op ons denken en handelen. Het getuigt van een grote mate van arrogantie als we ervan uitgaan dat moraliteit een vaardigheid van puur menselijke aard is. Ook andere dieren bezitten bepaalde vormen van moraliteit. Van Charles Darwin hebben we kunnen leren dat de eigenschappen van alle levende wezens evolueren omdat de bezitters ervan zich daardoor beter in stand kunnen houden op zowel collectief als individueel niveau.

De moderne mens vindt haar oorsprong in de Grote Riftvallei op het Afrikaanse continent. Ongeveer vijf miljoen jaar geleden leefden daar de 'Sahelantropis', de verre voorouders van de huidige moderne mens. Dit waren de eerste soort primaten die enigszins rechtop probeerden te lopen. Deze -waarschijnlijk belangrijkste- evolutionaire verandering had als oorzaak dat de leefomgeving iedere paar honderd jaar aan verandering onderhevig was. Omdat een evolutionair aanpassingsproces bij de mens doorgaans duizenden jaren duurt maar de omgeving veel sneller en vooral drastisch veranderde, moest men voor het overleven van de soort een beroep doen op de mentale flexibiliteit. Onze hersenen die in die tijd nog zeer primitief waren vergeleken het menselijke brein van nu, bood mogelijkheden om niet alleen instinctief te reageren met bijvoorbeeld vluchtgedrag, maar ook oplossingen te bedenken om de kans op overleven te vergroten.

De habitat van de Sahelantropis veranderde in relatief korte tijd van bosgebied, naar open vlakten. Daarmee verloren deze primaten hun natuurlijke bescherming van de bossen, tegen natuurlijke vijanden. Door zichzelf op te richten op twee benen kon men de vijand van grote afstand aan zien komen. Hierdoor kon de Sahelantropis zichzelf en de groep eerder in veiligheid brengen wanneer er een dreiging was. Hier was het voor het eerst, dat louter instinctief gedrag werd gecombineerd met het vermogen om te overwegen en van elkaar te leren door te observeren.

Het zou daarna nog zeker drie miljoen jaar duren alvorens we helemaal rechtop liepen. Toch was dit eerste gebruik van de mentale flexibiliteit een enorme stap bij de evolutie van de mens. Logica won het van instinctief gedrag.

Darwins evolutietheorie verklaart het ontstaan van leven dat al vele miljoenen jaren eerder plaatsvond. Het eerste gebruik van de mentale flexibiliteit bij de Sahelantropis luidde mijns inziens de evolutietheorie 2.0 in. Ons gedrag werd vanaf dat moment niet alleen maar bepaald door instinctieve reacties, maar door een sterk groeiend aantal factoren. Hierdoor werd de overlevingskans van onze soort niet alleen aanzienlijk groter maar ook de complexiteit van het leven zelf. Het was het startsein voor een ontwikkeling in de evolutie waarbij we zelf veel meer in de melk te brokkelen kregen.

In de tijd van de Sahelantropis was er nog lang geen sprake van gesproken taal, maar ook daarin werden de eerste stappen gezet. Men communiceerde eerst door middel van lichaamstaal. Het bijzondere daarbij was dat ook het lichaam zich daarop aanpaste. Zo werd bijvoorbeeld het wit in onze ogen zichtbaar en daarmee onderscheiden we ons nog steeds van alle andere dieren op de wereld. Die ontwikkeling was erg belangrijk voor de communicatie onderling, omdat dit ons in staat stelde om elkaars emoties af te lezen.

‘De ogen zijn de spiegel van de ziel’ wordt wel eens gezegd en dat is ook zo, want door het wit in onze ogen kunnen we zien of iemand blij, verdrietig of boos is. Of hij liegt of de waarheid spreekt. Dit was in de tijd dat we gesproken taal nog niet kenden van groot belang, maar ook tegenwoordig maken we bewust en onbewust nog veel gebruik van lichaamstaal. Veel meer dan de meeste mensen denken. Ons lichaam vertelt meer over wat we voelen en denken dan onze mond. Hoewel we bij de gesproken taal voor bijna alles wel een of meer woorden kennen, vertellen we ons verhaal voor ongeveer zeventig procent via ons lichaam. Degenen die daar een studie van hebben gemaakt beheersen in feite de enige echte wereldtaal.

Door het gebruik van de mentale flexibiliteit vond er ook een verandering in de omvang, de complexiteit en de capaciteit van onze hersenen plaats. Van bijna géén voorhoofd zoals bij de Sahelantropis tot ons huidige hoge voorhoofd is een direct gevolg van het groeiende gebruik van de mentale flexibiliteit net als nieuwe hersendelen en -functies.

Deze ontwikkeling gaf al bij de Homo Erectus, de eerste voorouders van de moderne mens die volledig rechtop liepen, het vermogen om hulpmiddelen uit

te vinden en te maken ter verbetering van de leefomstandigheden. De 'gereedschapscultuur' was geboren. Door stenen tegen elkaar aan te slaan leerden zij dat daardoor scherpe randen ontstonden waardoor men deze stenen als messen, beitels en bijlen kon gebruiken.

Dit alles zou nooit hebben plaatsgevonden wanneer we niet het vermogen zouden hebben ontwikkeld om van elkaar te leren. Instinctief gedrag is aangeboren, het kunnen maken van gereedschappen niet.

Van elkaar leren betekent ook dat we conventionele handelingen, gedachten, rituelen, gebruiken en kennis, steeds opnieuw zullen moeten blijven delen, overwegen, bestuderen en zo nodig aanpassen. Doordat we dit blijven doen, zijn we nu bijvoorbeeld in staat om natuursteen met geavanceerde machines te bewerken in plaats van met een stenen vuistbeitel. Innovatie door middel van bestaande kennis zorgt ervoor dat we steeds weer een stapje vooruit komen in de strijd om ons bestaan. Door nieuwe technieken te ontwikkelen, steeds nieuwe inzichten te verwerven, maar vooral open te staan voor ideeën, inzichten en meningen van anderen, geven we onze evolutie een extra duwtje.

Soms moeten we daar ook een stapje voor terug doen, maar door vooruit te blijven kijken naar ontwikkelingen die in de toekomst plaats (kunnen) vinden en daarop te anticiperen, komen we minder snel voor onaangename verassingen te staan. Belangrijk daarbij is wel dat we het hoofddoel van ons bestaan altijd als uitgangspunt blijven houden; het voortbestaan van onze soort, onder zo goed mogelijke omstandigheden.

Zo zijn we al decennia lang op zoek naar nieuwe energiebronnen omdat we weten dat de huidige fossiele brandstoffen ooit uitgeput zullen raken.

Natuurlijk heeft de mensheid een tijd gekend waarin we het ook zonder energiebronnen konden stellen, maar sommige evolutionaire ontwikkelingsprocessen zijn onomkeerbaar. *Alea jada est!*

Wereldwijd worden er symposia, beurzen, congressen en andersoortige bijeenkomsten gehouden om naar elkaars uitvindingen, ideeën en inzichten te kijken en te luisteren en ze te beoordelen. Daarbij maken we gebruik van dezelfde mentale flexibiliteit als miljoenen jaren geleden onze voorouders deden.

In de laatste honderdvijftig jaar, vanaf de industriële revolutie tot aan de huidige digitale, zijn de ontwikkelingen echter zó snel gegaan dat ze dreigen

het verstand van de meeste mensen te boven te gaan. Onze sociale en culturele leefomgeving verandert sneller dan onze lichamelijke evolutionaire ontwikkeling, waardoor onze collectieve kennis steeds meer plaatsmaakt voor individuele kennis die niet voor iedereen toegankelijk is. Dit proces heeft er inmiddels voor gezorgd dat kennis macht is geworden, die niet altijd op de juiste manier geëxploiteerd wordt.

Wat de oermens tot mens heeft gemaakt is sociaal gedrag, moraliteit. Ons instinct weet dat we elkaar nodig hebben om als soort te kunnen blijven voortbestaan. Moraliteit is daarbij de belangrijke verbindende factor voor samenleven.

Echter door negatief gebruik te maken van de mentale flexibiliteit zijn er veel tegenstellingen ontstaan die het voortbestaan van samenlevingen en zelfs de mensheid bedreigen. We zijn de balans kwijtgeraakt in waartoe we in staat zijn en wat we met die kennis doen. Tegenstellingen zullen er altijd zijn. Ze zijn inherent aan het bestaan en bedoeld als brandstof om vooruit te komen in de evolutie, voor alles wat leeft op aarde en daarbuiten.

In 1893 gaf Thomas H. Huxley een lezing over evolutie en ethiek. Hij bestempelde de mens hierin als een onverschillig en hardvochtig onderdeel van de natuur. Hij karakteriseerde moraliteit als een middel van de mens om zich te onderscheiden van dieren. Hij wilde hiermee zeggen dat moraliteit niet in de menselijke aard lag. Met zijn lezing hierover trachtte hij de oorsprong van de moraal buiten het gebied van de biologie te plaatsen door de relatie tussen ethiek en menselijke aard te vergelijken met de relatie tussen tuinman en tuin, waarin de tuinier een voortdurende strijd levert tegen onkruid. De filosoof John Dewey zette de metafoor van Huxley enige jaren later ondersteboven. Hij stelde dat de tuinman zowel met, als tegen de natuur werkt. Dewey benadrukte dat een goede succesvolle tuinman de meest gunstige omstandigheden schept en op zijn grond plantensoorten introduceert die daar onbekend zijn, maar die vallen binnen de mogelijkheden van de natuur als geheel.

Dewey had het hiermee volledig bij het juiste eind. Moraliteit kent vele gezichten omdat ze voortkomt uit persoonlijke ervaringen en emoties. Deze verschillen in moraliteit zorgen er juist voor dat we worden gedwongen om onze keuzen eerst in overweging te nemen en tegen het licht te houden van het algemene belang, maar binnen de grenzen van het betamelijke. Om dit goed te kunnen begrijpen, is het belangrijk dat we weten hoe de interactie werkt tussen ons brein, onze emoties en ons gedrag. In de volgende paragrafen zal ik daarom

uiteen zetten hoe de evolutionaire ontwikkeling van ons brein heeft plaatsgevonden en waartoe dit heeft geleid.

1.2 De evolutie van ons brein.

Het komt bijna dagelijks voor dat er iemand op de wereld, met een geweldig idee, een revolutionaire uitvinding, een lumineus inzicht of verpletterend onderzoeksresultaat naar buiten komt en waar de rest van de wereld van kan meeprofiteren. Dit is precies de essentie van evolutie. Het sterk groeiende aantal wereldburgers maakt de kans daarop ook nog eens groter. Een dergelijk nieuw idee of inzicht wordt dan al snel collectief bezit, waar anderen dan weer op kunnen voortborduren. Deze groei van collectieve kennis zorgt ook voor de groei van de omvang en capaciteiten van onze hersenen. Het delen van kennis is een belangrijke factor voor het voortbestaan van onze soort. Hoe meer gedeelde kennis we bezitten, hoe meer garanties dit geeft voor ons voortbestaan, mits we er op de juiste manier mee omgaan. Wetenschap is daarom cruciaal voor een goede ontwikkeling van de mens. De wetenschapsresultaten die daaruit voortkomen worden helaas nog te weinig serieus of in acht genomen.

Het nadeel van een (te) sterk groeiende wereldbevolking is dat we door de grote diversiteit aan inzichten en ideeën die vaak tegenstrijdig zijn, het nut ervan beargumenteren vanuit het persoonlijke belang. Hierdoor is de mensheid als 'kudde' ondertussen uiteengevallen. Dit proces zorgt er steeds méér voor dat persoonlijke belangen verheven worden boven de algemene belangen. Dit proces werd nog eens extra versneld door de invoering van geld als betaalmiddel. Dit gaf ons een grote mate van onafhankelijkheid ten opzichte van elkaar. We werden hierdoor mobieler en bedachten andere manieren om onze leefomstandigheden te verbeteren. Maar er ontstond ook afgunst en versnippering van de zogenaamde 'kudde'. Langzaam maar zeker nam het verantwoordelijkheidsgevoel voor elkaar af en dat maakte van ons kuddedieren, solitair handelende wezens op een overbevolkte planeet.

Inmiddels zijn we zóver afgedreven van de saamhorigheid die de grondslag is voor ons voortbestaan dat deze evolutionaire ontwikkeling eens goed onder de loep genomen zou mogen worden, omdat deze ontwikkeling in feite tot evolutionaire stilstand leidt. Wanneer we met z'n allen maar lang genoeg blijven geloven dat we het allemaal zelf het beste weten, steeds minder van